

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ІСТОРІЇ І ПРАВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для проведення практичних занять та організації самостійної роботи з
дисципліни «Соціологія релігії» для студентів
спеціальності 054 Соціологія
денної та заочної форм навчання

Покровськ-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГІРНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ І ПРАВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для проведення практичних занять та організації самостійної роботи з
дисципліни «Соціологія релігії» для студентів спеціальності 054 Соціологія
денної та заочної форм навчання

Методичні рекомендації для проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни «Соціологія релігії» для студентів спеціальності 054 Соціологія денної та заочної форм навчання [Електронний ресурс] / уклад. В.М. Грудницький, В.А. Кречетова. – Покровськ : ДонНТУ, 2019. – 47 с.

Методичні рекомендації містять перелік питань, що охоплюють зміст програми дисципліни, приклади типових індивідуальних завдань, порядок поточного і підсумкового контролю оцінювання знань студентів денної та заочної форм навчання, варіанти контрольних робіт, плани практичних занять і практичні завдання, список літератури.

Розраховані на викладачів, студентів денної та заочної форм навчання при підготовці до навчальних занять з дисципліни «Соціологія релігії».

Укладач: Грудницький В.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії і права.
Кречетова В.А., к.соціол.н., доцент кафедри історії і права.

Рецензент: Дмитрик І.О., завідувач кафедри історії і права.

Відповідальний за випуск: Дмитрик І.О., завідувач кафедри історії і права.

Затверджено навчально-методичним відділом ДонНТУ,
протокол № 5 від 17.12.2019 р.

Розглянуто на засіданні кафедри історії і права,
протокол № 7 від 28.11.2019 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1.Загальні положення	6
2. Методичні рекомендації до підготовки і проведення практичних занять.....	9
3. Організація самостійної роботи студентів.....	15
4.Методичні рекомендації щодо виконання контрольної роботи.....	17
5. Порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни	20
5.1. Принципи і види контролю знань студентів.	20
5.2. Порядок оцінювання знань за результатами вивчення дисципліни (для студентів денної форми навчання)	22
5.3. Порядок оцінювання знань за результатами вивчення дисципліни (для студентів заочної форми навчання).....	23
5.4.Організація поточного контролю знань студентів	24
6. Перелік питань, що охоплюють зміст навчальної програми	29
Список рекомендованої літератури.....	32
Термінологічний словник	35
Додаток.....	46

ВСТУП

Релігія є складним, багаторівневим, духовним утворенням та явищем суспільного життя у всій багатоманітності його функціональності в різних умовах суспільного і духовного буття. У той же час вона є соціально-історичним явищем, світоглядним і культурним феноменом, формою суспільної свідомості та ідеології.

Відповідно вивчення цього феномену відбувається в межах різних наукових дисциплін, напрямів та шкіл. Релігія є предметом вивчення й соціології релігії. Соціологія релігії будучи специфічною галуззю загально-соціологічного знання, а є також структурним розділом релігієзнавства, тісно пов'язана з філософією, історією, психологією, феноменологією релігії, теологією.

Предметне поле соціології релігії складає комплекс проблем, базовими серед яких є релігія і суспільство в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Соціологія релігії вивчає соціальні детермінанти, що викликали релігію до життя, закономірності та специфіку виникнення, генезис і функціонування як важливого і невід'ємного структурного компонента суспільства. Вона досліджує елементи релігійного комплексу, його функції, роль та місце в системі соціум; сутність, рівень, характер впливу релігії на особистість, культуру, соціальні системи; форми, наслідки їх взаємодії та зв'язку.

Соціологія релігії є галузевою соціологією та однією з релігієзнавчих наук. Як наукова дисципліна, вона функціонує в контексті соціологічного знання й інших наук про релігію. Перебуваючи на межі соціології, теології, релігієзнавства, вона враховує суспільну значущість і різноманітність релігійної проблематики, в тому числі й те, чи може бути релігія предметом наукового дослідження. Релігія як предмет соціологічного аналізу – це сукупність структур суспільства, соціальних зв'язків і відносин щодо релігійного феномену. Таким чином, соціологія релігії вивчає ті моменти соціальної дійсності, які можна вимірювати, спостерігати, фіксувати, підтверджувати чи заперечувати. Базовими компонентами соціології релігії є каузальний,

структурно-функціональний, інституційний, конкретно-соціологічний підходи.

Як суспільно-історичне утворення, один з найважливіших соціальних інститутів, релігія може і повинна аналізуватись з точки зору науки. Сучасне наукове розуміння релігії особливо актуальне для України, оскільки питання релігійного життя тісно пов'язані з політичними процесами, культурою, освітою. Для студентів, які навчаються за спеціальністю «соціологія», вивчення курсу «Соціологія релігії» є необхідною складовою не тільки професійної підготовки, але й сприятиме формуванню їх громадянської свідомості та позиції.

Навчальна дисципліна «Соціологія релігії» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, які формують світогляд фахівця в галузі соціології і спрямована на засвоєння знань про функціонування соціального інституту релігії, механізми та закономірності протікання соціальних змін в суспільній релігійній свідомості, розвитку релігії в суспільстві, її різноманіття, чинники, передумови та наслідки впливу на загальну трансформацію суспільства.

Методичні рекомендації містять перелік питань, що охоплюють зміст програми дисципліни, порядок поточного і підсумкового контролю оцінювання знань студентів денної та заочної форм навчання, плани практичних занять і практичні завдання, список рекомендованої літератури.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Соціологія релігії» передбачає вивчення таких питань: історія виникнення та розвиток соціології релігії; суспільно-функціональний характер релігії; складові компоненти релігійності; соціологічні виміри свободи совісті, свободи релігії та церкви; соціологічне осмислення релігійного життя в Україні тощо.

Мета вивчення курсу – надати студентам знання про специфіку соціологічного вивчення феномену релігії та аналізу релігійності, як сутнісного стану світосприйняття людини; сформувати уміння орієнтуватись в результатах соціального вивчення релігії як соціокультурного явища та вироблення навиків

використання соціологічних методів у практичній і дослідницькій роботі.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити **наступні завдання**:

- сформулювати уявлення про концептуальні підходи, які склались в соціології у сфері вивчення релігії як соціального інституту суспільства, важливої сфери життєдіяльності сучасної людини;
- ознайомитись з роботами класиків та ідеями провідних вчених в галузі соціології щодо формування, розвитку та функціонування феномену релігії і стану релігійності в суспільстві;
- виробити у студентів уміння та навички застосування методів соціологічного аналізу релігії та релігійності в сучасних умовах трансформації соціальних процесів в Україні.

Для дослідження феномену релігії соціологія використовує такі основні категорії: релігія, релігійність, релігійна віра, релігійна свідомість, емоції, почуття, настрої, досвід, сакралізація, соціальні функції, соціальні процеси, соціально-релігійні відносини, секуляризація, мораль, релігійний культ, релігійні організації, соціальні механізми, доброчинність та ін.

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з двох навчальних модулів, які є логічно завершеною, відносно самостійною, цілісною частиною навчального плану.

У результаті засвоєння навчального матеріалу студент повинен:

Знати:

- основні поняття, структуру і специфіку соціального інституту релігії;
- зміни, особливості структури, динаміку розвитку і фактори трансформації релігійної свідомості ;
- зміни в способах поведінки і соціальні рухи, детерміновані впливом релігії в суспільстві.;
- основні напрямки системного, соціокультурного і діяльнісного підходів до аналізу релігійних процесів і явищ;
- особливості дослідження проблем динаміки, типології і впливу релігійної свідомості на соціальні процеси;

- неорелігійні рухи як фактор соціальних змін.

Вміти:

- аналізувати стан і особливості релігійних процесів і явищ в суспільстві;
- досліджувати проблеми сучасної релігії в контексті впливу на соціальні процеси;
- самостійно аналізувати сутність релігійних явищ і процесів в суспільстві.

Знання та вміння, отримані студентом під час вивчення даної навчальної дисципліни, використовуються у подальшому при вивченні багатьох наступних дисциплін професійної підготовки фахівця з базовою та повною вищою освітою.

Курс «Соціологія релігії» є одним з складних для сприйняття і розуміння студентами основних його положень. Він передбачає досить ґрунтовну попередню підготовку студентів з проблем філософії, політології, загальної соціології, спеціальних соціологічних теорій. Студентам треба добре володіти знанням соціологічних концепцій соціальної динаміки, соціального розвитку, соціальних змін, соціальної структури, релігієзнавства, культурології, етносоціології.

Зміст навчальної дисципліни «Соціологія релігії» розкривається в таких темах:

Тема 1. Соціологія релігії як галузь наукового знання.

Тема 2. Історія виникнення та розвитку соціології релігії.

Тема 3. Релігія як предмет соціологічного аналізу.

Тема 4. Суспільно-функціональний характер релігії.

Тема 5. Релігія та основні соціальні інститути суспільства.

Тема 6. Складові компоненти релігійності.

Тема 7. Соціологічні виміри свободи совісті, свободи релігії та церкви.

Тема 8. Соціологічний аналіз релігії та релігійності в сучасному суспільстві.

Тема 9. Соціологічне осмислення релігійного життя в Україні.

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Практичні заняття проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. Головна мета практичних занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями практичних занять є:

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- формування в них світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики державно будівництва в країні.

Під час викладання дисципліни використовуються такі види занять:

- семінари-бесіди: евристична бесіда, дискусія, розгляд питань у вигляді невеликих доповідей та подальшого їх обговорення учасниками семінару;
- семінари з використанням ігрових ситуацій: рольові ігри, прес-конференції;
- на практичних заняттях студенти розглядають та вирішують ситуативні задачі (конфліктні ситуації) тощо.

При підготовці до практичного заняття кожен студент повинен уважно

ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми практики; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття. Підготовка до практичних занять може також включати виконання студентами індивідуальних практичних завдань, написання рефератів, розробку доповідей для публічного виступу.

Студенти, готуючись до того чи іншого питання теми практичного заняття повинні пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати правові явища з позиції Конституції та чинного законодавства України, посилаючись на приклади з практики. При цьому їм необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання понять і термінів.

На практичних заняттях студенти повинні засвоїти провідні ідеї дисципліни «Соціологія релігії» (зміст понять, положення законів та інших нормативно-правових актів), навчитись застосовувати набуті знання, вміння й навички у майбутній практичній діяльності.

Практичне заняття №1.

Тема 1. Соціологія релігії як галузь наукового знання

Мета заняття: ґрунтовно ознайомитись, уявити та вивчити місце соціології релігії в системі соціологічного знання. Розкрити зміст соціології релігії як теорії середнього рівня.

Питання для обговорення:

1. Предмет та об'єкт соціології релігії.
2. Соціологія релігії як теорія середнього рівня.
3. Методи та принципи дослідження соціології релігії.
4. Соціологія в системі інших наук.

Теми рефератів

1. Поняття та призначення соціологічних методів.

2. Специфіка застосування методів соціології в дослідженні релігії.
3. Основні методи дослідження соціології релігії.
4. Структурні принципи аналізу феномену релігії та релігійності.
5. Форми використання результатів соціологічних досліджень релігії.

Практичне заняття №2.

Тема 2. Історія виникнення та розвитку соціології релігії.

Мета заняття: уявити соціальний статус релігії у вченні класиків соціології. Розглянути підходи до аналізу релігії.

Питання для обговорення:

1. Передумови виникнення соціології релігії.
2. Соціальний статус релігії у вченні класиків соціології.
3. Функціоналістський та феноменологічний підходи до аналізу релігії.
4. Проблемне поле сучасної соціології релігії.

Теми рефератів

1. Основні етапи накопичення знання про релігію.
2. Класичний період в розвитку соціології релігії (позитивіські концепції, концепції соціальної інтеграції, етнологічна традиція, теорія цивілізацій, марксистська концепція, богословські концепції).
3. Соціологія релігії XX ст. Соціально-релігійна проблематика у працях українських дослідників.
4. Специфіка соціології релігії радянської доби.
5. Соціологія релігії в незалежній Україні.

Практичне заняття №3.

Тема 3. Релігія як предмет соціологічного аналізу

Мета заняття: охарактеризувати поняття та надати основні визначення поняття «релігія». Розглянути походження і відтворення релігії.

Питання для обговорення:

1. Поняття та основні визначення релігії.
2. Дихотомія підходів до проблеми виникнення релігії.
3. Корені та детермінанти походження і відтворення релігії.
4. Класифікація релігій.

Теми рефератів

1. Поняття релігійності.
2. Якісні та кількісні виміри релігійності (ступінь, розповсюдженість, характер, тип, стан, динаміка).
3. Критерії (індикатори) релігійності (ознаки свідомості, поведінки, включеність в релігійні відносини).
4. Віра як загальна ознака релігійної свідомості.
5. Типи релігійності.

Практичне заняття №4.

Тема 4. Суспільно-функціональний характер релігії.

Мета заняття: охарактеризувати суспільно-функціональний характер релігії.

Питання для обговорення:

1. Релігія як суспільне явище.
2. Соціальна роль і сутність релігії.
3. Суспільно-функціональна структура релігійного феномену (свідомість, діяльність, відносини, релігійні організації).
4. Соціальні функції релігії та церкви.

Теми рефератів

1. Соціальна природа релігії.
2. Основні соціальні функції релігії та форми їх реалізації в суспільстві.
3. Церква як соціальний інститут.
4. Глобальні проблеми сучасності і релігія.

Практичне заняття №5.

Тема 5. Релігія та основні соціальні інститути суспільства

Мета заняття: уявити особливості впливу релігії на соціальні інститути суспільства.

Питання для обговорення:

1. Релігія як суспільний феномен.
2. Релігія і держава: проблеми взаємовідносин.
3. Релігія і політика. Основні пріоритети щодо релігії і церкви в

українському суспільстві.

4. Релігія, наука та освіта і їх взаємодія.

Теми рефератів

1. Індивідуальна і спільнотна релігійність.
2. Релігійні установи та організації.
3. Церква та держава: форми взаємовідносин.
4. Соціально-демографічна характеристика релігійних громад.
5. Соціальні функції релігійних груп.
6. Релігійна громада в системі соціальних відносин.

Практичне заняття №6.

Тема 6. Складові компоненти релігійності

Мета заняття: уявити сутність, значення та основні складові компоненти релігійності.

Питання для обговорення:

1. Релігійна духовність: природа, сутність, структура.
2. Моральний потенціал релігії.
3. Релігійні відносини та їх проблемний характер.
4. Толерантність як принцип релігійних відносин.
5. Релігійна діяльність як різновид суспільної діяльності. Форми соціального служіння церков

Теми рефератів

1. Релігійна духовність: сутність характеристики, форми реалізації.
2. Толерантність та терпимість як принцип релігійних відносин.
3. Соціальне служіння як різновид релігійної діяльності.
4. Релігійність як форма ідентифікації українського етносу.

Практичне заняття №7.

Тема 7. Соціологічні виміри свободи совісті, свободи релігії та церкви

Мета заняття: з'ясувати соціологічні виміри свободи совісті, свободи релігії та церкви

Питання для обговорення:

1. Свобода совісті: поняття, сутнісні характеристики.
2. Правовий характер понять: свобода совісті, свобода віросповідання, свобода церкви, свобода в релігії.
3. Свобода совісті в контексті державно-церковних відносин.
4. Міжнародне законодавство як гарант забезпечення свободи совісті, релігії та переконань.

Теми рефератів

1. Міжнародне та національне законодавство як гарант свободи совісті, релігії і переконань.
2. Законодавчі принципи забезпечення свободи релігії та церкви в Україні.
3. Свобода совісті та проблеми віротерпимості і толерантності
4. Правовий статус релігійних організацій.
5. Практика реалізації принципів свободи совісті і релігії.

Практичне заняття №8

Тема 8. Соціологічний аналіз релігії та релігійності в сучасному суспільстві

Мета заняття: провести соціологічний аналіз релігійності в сучасному суспільстві.

Питання для обговорення:

1. Секуляризація як фактор змін типу та сутності релігійності.
2. Прояви та наслідки секуляризації в сучасному світі.
3. Традиціоналізм, фундаменталізм та лібералізм в релігійному середовищі.
4. Релігійний конфлікт та його детермінанти.
5. Соціологічні теорії майбутнього та перспектив розвитку релігії.

Теми рефератів

1. Загальні принципи методології соціологічного дослідження релігійних феноменів.
2. Проблеми дослідження сучасної індивідуальної та масової релігійності.
3. Репрезентативність досліджень.

4. Методика використання результатів дослідження релігійності.

Практичне заняття №9.

Тема 9. Соціологічне осмислення релігійного життя в Україні

Мета заняття: з'ясувати особливості релігійності в сучасному українському суспільстві.

Питання для обговорення:

1. Релігійна ситуація та релігійна мережа України в її соціологічних вимірах.
2. Конфесійна структура і географія релігій на українських теренах.
3. Функціональна роль релігії в сучасному українському суспільстві.
4. Тенденції змін конфесійного життя та динаміка релігійності в Україні.
5. Внутрішньо-церковні процеси та проблема міжконфесійних відносин і релігійної конфліктності.

Теми рефератів

1. Функціональна роль релігії в сучасному українському суспільстві.
2. Релігія в контексті державотворчих процесів.
3. Релігія і проблеми національного життя.
4. Соціальне служіння в контексті діяльності релігійних спільнот.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Основним засобом засвоєння учбового матеріалу з соціології релігії у вільний від обов'язкових навчальних занять час є самостійна робота студента (СРС). У процесі самостійної роботи студент повинен навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі.

СРС – запланована діяльність, що виконується студентом за завданням і під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Від рівня організації самостійної роботи безпосередньо залежить загальна оцінка якості всього навчального процесу, глибина та стійкість набутих знань і умінь.

Формами самостійної роботи студентів є:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- самостійне вивчення окремих тем, питань за допомогою навчальної літератури, нормативно-правових актів;
- підготовка до практичних занять;
- вибір теми, розробка плану та написання реферативної роботи;
- вибір теми, розробка плану та написання доповіді;
- опрацювання і підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів;
- вирішення практичних завдань, тестів;
- систематика вивченого матеріалу курсу перед семестровим іспитом тощо.

Методами контролю за самостійною роботою студентів є:

- опитування на семінарських заняттях та під час індивідуально-консультативної роботи;
- заслуховування та обговорення доповідей;
- захист рефератів;
- перевірка правильності виконання тестів, вирішення практичних завдань;
- написання контрольних робіт.

Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота (ІКР) – вид навчальної роботи викладача зі студентами, яка здійснюється з метою забезпечення пізнавальної діяльності кожного студента, її максимальної індивідуалізації з урахуванням психофізіологічних особливостей та академічної успішності студентів. **Основним завданням** цієї роботи є посилення мотивації студентів до пізнавальної діяльності шляхом розвитку внутрішнього прагнення до навчання і спрямування такого прагнення у необхідному руслі.

ІКР здійснюється за графіком, затвердженим кафедрою для кожного викладача, **у формі:**

–індивідуальних занять, що проводяться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розвитку індивідуальних творчих здібностей;

–консультацій, на яких студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування;

–перевірки виконання індивідуальних завдань, зокрема, захист рефератів, перевірка вирішення конкретних ситуацій тощо;

–перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль;

–перевірки конспектів навчальних чи наукових текстів з тем та питань, що винесені на самостійне вивчення тощо.

Графік проведення індивідуально-консультаційної роботи з соціології релігії доводиться до відома студентів на початку вивчення курсу.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Метою індивідуальної контрольної роботи є перевірка засвоєння студентами матеріалу курсу «Соціологія релігії» та вміння застосовувати набуті теоретичні знання під час вирішення практичних завдань. Під час написання контрольної роботи студенти повинні продемонструвати вміння самостійно аналізувати матеріал, аргументовано відповідати на основні питання завдання.

Контрольна робота виконується за одним із запропонованих варіантів. Варіант обирається на підставі останньої цифри заліково-екзаменаційної книжки. У разі, якщо остання цифра заліково-екзаменаційної книжки – нуль, студент обирає варіант №10.

Структурно контрольна робота повинна включати:

1. Титульну сторінку.
2. Зміст.
3. Вступ.
4. Розділи (пункти плану 2-3).
5. Висновки.
6. Список використаних джерел.

Зміст контрольної роботи повинен складатися із декількох розділів (питання плану роботи). Навпроти назв розділів виставляються відповідні номери сторінок тексту.

У вступі подається обґрунтування теми дослідження, її актуальність і значення у сучасних умовах; формулюються мета, яку треба досягти за підсумками контрольної роботи; задачі, які поступово у комплексі призведуть до досягнення мети; предмет (про що пишеться робота); об'єкт (правовідносини, в яких знаходиться предмет); методи, за посередництва яких здійснюватиметься виконання контрольної роботи, буде досліджено певні правовідносини при написанні роботи. Актуальність теми передбачає обґрунтування її дослідження з точки зору потреб науки (теорії), практики, законодавства. Слід вказати хто із вчених досліджував обрану тему.

Вступ має складатися в середньому із 2 – 3 аркушів.

Розділи контрольної роботи складають основну її частину. Вони мають бути продумані і побудовані таким чином, щоб розкривалася і теоретична, і практична частина теми.

У розділах контрольної роботи обов'язково повинні бути посилання на використані джерела (наприклад, [12, с. 18-19], що означає, що джерело під номером 12, а саме сторінки 18 і 19 було використано у певному місці роботи).

У висновках узагальнюються результати дослідження, формулюються основні підсумки усієї роботи. Висновки з роботи повинні сприяти досягненню мети і вирішувати завдання роботи. Обсяг висновків має становити в середньому 2-3 аркуші.

Список використаних джерел повинен містити використані при написанні контрольної роботи літературні джерела, на які є посилання у тексті. При роботі з літературними джерелами не слід обмежуватися поданим нижче списком основних нормативно-правових актів та навчальних посібників і підручників. Потрібно робити посилання на наукові монографічні роботи, наукові роботи провідних вчених у наукових журналах: «Гуманітарні візії», «Схід», «Актуальні проблеми політики», «Актуальні проблеми філософії та

соціології», «Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць», «Американська історія та політика», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія», «Вісник Львівського університету. Серія соціологічна», «Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право», «Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія», «Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки», «Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи», «Габітус».

Крім названих можна використовувати інші українські періодичні наукові журнали:

Зазвичай при підготовці контрольної роботи студент повинен опрацювати у середньому 15-20 наукових робіт за темою. Однак це не означає, що усі вони знайдуть місце у списку використаних джерел. Там будуть лише ті літературні джерела, на які автором було зроблено посилання у тексті роботи.

Літературні джерела оформлюються згідно з вимогами Вищої атестаційної комісії України та державних стандартів.

Оформлення контрольної роботи. Обсяг контрольної роботи повинен складати 15-20 сторінок основного комп'ютерного тексту, написаних шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали.

Контрольна робота виконується на папері стандартного формату А4 (210x297 мм) на одному боці аркуша з дотриманням полів: з лівого краю – 25 мм; з правого краю – 10 мм; зверху та знизу – 20 мм. На сторінці повинно бути 28-30 строк тексту. Уся робота має наскрізну нумерацію без розривів розділу або сторінки. Починається нумерація з титульного аркуша, але номер на ньому не ставиться. На усіх наступних аркушах номер проставляється у правому верхньому кутку (колонтитулі) арабськими цифрами.

У ході викладення матеріалу у тексті виділяються усі заголовки, вказані у змісті роботи. Скорочення слів не допускається, крім загальноприйнятих. У тексті роботи окремі терміни можуть скорочуватися, однак при першому вживанні вони супроводжуються розшифровуванням. Наприклад, Господарський кодекс України (далі – ГК України), Цивільний кодекс України (далі – ЦК України).

На кожену цитату, аргумент, думку, ідею, факт, статистичну довідку, матеріали (таблиці, схеми тощо), запозичені з будь-яких джерел, мають бути посилання в тексті. Посилання слід робити у квадратних дужках із вказівкою конкретної сторінки джерела. Посилання на використані джерела без зазначення сторінки допускається у випадку, коли студент посилається не на конкретну сторінку, а на всю роботу, або на нормативно-правовий акт.

Усі схеми, таблиці, діаграми та інший ілюстративний матеріал повинні мати назви і відповідні номери.

При описі нормативно-правових актів обов'язково повинно робитися посилання на офіційне джерело їх опублікування.

Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2> (дата звернення: 12.12.2019).

Оформлення літератури не за державними стандартами або з невірним застосуванням державних стандартів не припускається.

Перелік використаних джерел подається в порядку згадування у тексті контрольної роботи або за алфавітом.

5. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Принципи і види контролю знань студентів

Знання студентів – важливий об'єктивний показник ефективності й результативності всього навчального процесу, тому їх перевірка повинна носити систематичний і комплексний характер, здійснюватися в межах єдиної системи контролю за успішністю студентів.

Контроль знань є невід'ємною складовою навчального процесу і являє собою організацію зворотного зв'язку як засобу управління навчально-виховним процесом. Показники результатів контролю знань студентів відображають ступінь опанування змісту навчальної програми, рівень засвоєння матеріалу, якість отриманих знань, а також є основою для прийняття рішення щодо переведення студента на наступний рік навчання, призначення стипендії, випуск з вузу та видачу диплому. За результатами контролю оцінюється робота як окремого студента, так і академічної групи, курсу, факультету в цілому, а також робота викладацького складу.

Перевірка й оцінка знань студентів, що вивчають соціологію релігії, повинні відображати рівень засвоєння знань та стимулювати студентів до досягнення нових успіхів. За умови правильної організації контроль знань слугує навчальним, виховним, організаційним, методичним та іншим цілям.

Контроль знань з соціології релігії будується на таких *основних принципах*:

- систематичність та плановість проведення контролю (перевірка і оцінювання знань повинні проводитися систематично, планово, у нерозривному зв'язку з усім процесом навчання; послідовно з поступовим ускладненням завдань, змісту і методики);
- недопущення розбіжностей між завданнями, що виносяться на контроль, та змістом програми дисципліни (всі завдання розробляються виключно в межах програмного матеріалу, хоча і не повинні дублювати назви програмних питань);
- об'єктивність та прозорість контролю (диференціація оцінок здійснюється за об'єктивними заздалегідь визначеними критеріями; інформація про всі форми контрольних заходів та критерії оцінювання доводиться до студентів на початку вивчення дисципліни; оцінка знань студента повинна відповідати дійсній якості і кількості засвоєних знань, вмінь і навичок);
- забезпечення умов для належної підготовки до контрольних заходів,

- що досягається шляхом чіткого їх розмежування за змістом і у часі;
- забезпечення умов для всебічного розкриття індивідуальних здібностей кожного окремого студента, розвитку його творчого мислення (завдання для поточного та підсумкового контролю формулюються з урахуванням комплексного, творчого підходу).

Відповідно до «Порядку оцінювання знань студентів» – оцінювання знань студентів з соціології релігії здійснюється на основі результатів:

- 1) поточного контролю знань;
- 2) підсумкового контролю знань.

Завданням поточного контролю знань студентів з соціології релігії є перевірка рівня розуміння та засвоєння ними програмного матеріалу за модулями і темами, наявності умінь та навичок самостійно опрацьовувати літературу з дисципліни, здатності осмислити зміст теми чи окремого питання з соціології релігії, вміння усно чи письмово представити матеріал з курсу на належному рівні.

Завданням підсумкового контролю знань студентів з соціології релігії є перевірка рівня розуміння та засвоєння програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між теорією та практикою, здатності творчо використовувати отримані знання, вміння сформулювати власну думку щодо певної проблеми.

Оцінювання знань студентів з соціології релігії здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролю знань.

5.2. Порядок оцінювання знань за результатами вивчення дисципліни (для студентів денної форми навчання з підсумковим контролем у формі іспиту)

№ п/п	Об'єкти контролю	Кількість балів	Результат
1.	<i>Оцінка поточної роботи в семестрі, в т.ч.:</i>	<i>від 0 до 40 балів в т.ч.:</i>	набрані бали зараховуються до підсумкової оцінки
2	за систематичність та активність роботи на практичних заняттях	до 20 балів	

3	за виконання завдань для самостійного опрацювання	до 20 балів	
4	Оцінка письмової екзаменаційної роботи	від 0 до 60 балів	проходження підсумкового контролю знань й одержання підсумкової оцінки

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою дисципліни «Соціологія релігії», і в терміни, встановлені навчальним планом. Під час семестрового контролю враховуються результати здачі усіх видів роботи відповідно до розподілу балів, які отримують студенти:

Поточний контроль																	Екз. робо та	Максим альний бал, що повинен набрати студент
П р 1	П р 2	П р 3	П р 4	П р 5	П р 6	П р 7	П р 8	П р 9	П р 10	П р 11	П р 12	Пр 13	П р 14	Пр 15	Пр 16	Інд		
1	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2	15	60	100

Примітка: ,Пр2, Пр3 і т.д практичні роботи

5.3. Порядок оцінювання знань за результатами вивчення дисципліни (для студентів заочної форми навчання з підсумковим контролем у формі іспиту)

№ п/п	Об'єкти контролю	Кількість балів	Результат
1.	Оцінка поточної роботи в семестрі	від 0 до 40 балів	набрані бали зараховуються до підсумкової оцінки
2.	Оцінка письмової роботи	від 0 до 60 балів	проходження підсумкового контролю знань й одержання підсумкової оцінки

Для студентів заочної форми навчання з підсумковим контролем у формі екзамену, розподіл балів відбувається наступним чином:

Поточний контроль			Екз. робота	Максимальний бал, що повинен набрати студент
Пр 1	Пр 2	Інд		
10	10	20	60	100

5.4. Організація поточного контролю знань студентів

Поточний контроль знань студента є невід'ємною частиною всього навчального процесу і засобом виявлення ступеню засвоєння студентом програмного матеріалу.

Поточний контроль роботи студента на протязі семестру повинен:

- допомагати студентові в організації його роботи;
- привчати студента до систематичного опрацювання матеріалу і підготовки до сприйняття наступних тем з програми дисципліни;
- виявити ступінь відповідальності студента та його ставлення до роботи, причини, що перешкоджають виконувати навчальну програму;
- стимулювати активність та інтерес студента у вивченні дисципліни;
- виявити обсяг, глибину і якість сприйняття студентом матеріалу, який вивчається;
- визначити недоліки та прогалини у знаннях та шляхи їх усунення;
- виявити рівень опанування навичками самостійної роботи.

I. Поточний контроль знань студентів денної форм навчання здійснюється протягом семестру в ході аудиторних занять по питаннях, винесених для обговорення, та тих, що рекомендовані для самостійного вивчення.

Отже, *об'єктами поточного контролю знань студентів денної форм навчання є:*

1) систематичність та активність роботи на практичних заняттях, зокрема, оцінці підлягають:

– рівень знань, продемонстрований у відповідях та виступах на практичних заняттях;

- активність при обговоренні питань, що винесені на практичних заняття (у тому числі доповнення до виступів, уточнення та виправлення озвучених відповідей інших студентів);

- результати експрес-опитування;
- відповіді на практичні завдання;

2) виконання самостійних завдань, при цьому оцінюванню підлягають:

- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- підготовка до практичних завдань;
- виконання індивідуальних завдань (підготовка рефератів, вирішення практичних завдань, тестів тощо);
- підготовка конспекту відповідної теми.

Максимальна кількість балів, які може набрати студент за результатами поточної роботи з підсумковим контролем у формі екзамену, – 40, у тому числі:

- 1) за систематичність та активність роботи на практичних заняттях – до 20 балів;
- 2) за виконання самостійних завдань – до 20 балів.

II. Організація та оцінювання самостійної роботи студентів.

Вся необхідна інформація щодо організації самостійної роботи з соціології релігії – обов’язкові та вибіркові завдання, терміни їх виконання, кількість балів за кожний вид робіт, час проведення консультацій тощо – доводиться до відома студентів, що починають вивчати дисципліну, на першому занятті.

Всі завдання самостійної роботи студентів з соціології релігії поділяються на обов’язкові та вибіркові. До перших належать завдання, які всі студенти повинні виконати обов’язково під час опанування даної дисципліни, до других – альтернативні завдання, серед яких кожен студент може вибрати завдання на власний розсуд з тим, щоб набрати необхідну кількість балів.

Одержавши інформацію про всі форми організації самостійної роботи з соціології релігії, обов’язкові і вибіркові завдання та максимальну кількість

балів, які можна набрати за їх виконання, студенти визначаються щодо вибіркової складової своєї самостійної роботи, виконують завдання і відповідно до вказаних термінів звітують викладачу про їх виконання.

Оцінюючи якість виконання самостійних завдань, викладач звертає увагу на рівень знань, продемонстрований у відповідях на питання для самостійного опрацювання, на те, наскільки студент вільно викладає матеріал в усній формі, чи може вирішити тестове або інше практичне завдання, захистити реферат тощо. При цьому самостійна робота оцінюється лише за умови наявності конспекту відповідної теми.

Оцінки (бали), одержані студентами за виконання різних видів самостійної роботи, проставляються викладачем в Журналі обліку поточної успішності студентів. Підсумкова кількість балів, набрана студентами за виконання завдань з самостійної роботи, є однією з складових поточної успішності студентів з соціології релігії і при виставленні загальної кількості балів за поточну успішність сумується з балами, одержаними за виконання інших видів поточної навчальної роботи.

Контроль за виконанням самостійних завдань відбувається під час практичних занять та під час здійснення індивідуально-консультативної роботи. Остання проводиться відповідно до графіка, складеного кафедрою.

Критерії оцінювання знань студентів.

Вид завдання	Кількість балів	Критерії оцінки відповіді
Теоретичні питання	Максимальна кількість балів	Студент виявив вільну орієнтацію в програмі навчальної дисципліни, знання назв і змісту передбачених програмою нормативно-правових актів, знання та вірне розуміння змісту тем, їх характерних рис та особливостей, знання основних понять і категорій, спроможність давати правильні їх тлумачення, логічно і граматично правильно викладати думки.

	0 балів	Студент не відповів на поставлені запитання, або відповідь є неправильною, не розкриває сутності питання, або допущені грубі змістовні помилки, які свідчать про відсутність знань у студента, або їх безсистемність та поверховість, невміння сформулювати думку та викласти її, незнання загальних положень програми дисципліни.
Практичні завдання	Максимальна кількість балів	Студент правильно вирішив ситуацію, вірно обґрунтував рішення з відповідним посиланням, логічно і послідовно аргументує і викладає свою точку зору.
	0 балів	Студент не вирішив ситуації, або вирішив її невірно, або неправильно обґрунтовує своє рішення, або неспроможний його аргументувати.
Тестові завдання	5 балів (зараховано)	Студент вирішив більшість тестових завдань абсолютно правильно і повно.
	0 балів (не зараховано)	Студент не вирішив більше половини тестових завдань або вирішив не вірно, або відповідь на них є неповною.

Підсумкова семестрова оцінка з дисципліни виставляється на підставі сумарної кількості балів, які набрав студент відповідно до таблиці «Шкала оцінювання».

Шкала оцінювання для іспиту

За 100-бальною шкалою	Для екзамену
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ПРИ СКЛАДАННІ ІСПИТУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ РЕЛІГІЇ»

Відповідаючи на білет, студент повинен показати знання програми навчального матеріалу, уміння пояснювати основні поняття, виділяти їх спільні і відмінні риси, порівнювати та аналізувати різні точки зору з проблемних питань, ясно викладати думки з поставлених питань.

Структура білету складається із трьох питань. Максимальна кількість балів за кожне питання оцінюється в 20 балів.

З метою якісної оцінки рівня знань студента при складанні іспиту з навчальної дисципліни «Соціологія релігії» використовуються «Критерії оцінки рівня знань студентів», які містять основні вимоги до оцінки, а саме:

Максимальну кількість балів отримує студент, якщо він:

- грамотна, повно, обґрунтовано, розкрив зміст питання;
- показав глибокі і повні знання питання;
- вільно володіє матеріалом;
- уміє аргументовано викладати сутність питань і застосовувати набуті теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань.

10 балів отримує студент, якщо він:

- засвоїв матеріал курсу;
- уміє аргументовано викладати сутність питань і застосовувати знання для правильної оцінки конкретних ситуацій;
- але не повно відповів на і питання або допустив несуттєві помилки.

5 балів отримує студент, якщо він:

- відповів на питання часткового, без належного обґрунтування;
- допустив суттєві помилки;
- нездатний правильно застосовувати знання для оцінки конкретних ситуацій.

Оцінку **«незадовільно»** отримує студент, який:

- не розкрив зміст запропонованих питань або допустив суттєві помилки, пов'язані з недостатнім знанням матеріалу курсу;

- не володіє нормативним матеріалом, термінологією;
- відповідь носить безсистемний характер.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ОХОПЛЮЮТЬ ЗМІСТ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

1. Предмет дослідження соціології релігії.
2. Об'єкт дослідження соціології релігії.
3. Методи дослідження соціології релігії.
4. Функції релігії.
5. Концепція релігії Е. Дюркгейма.
6. Суть релігійної свідомості у марксизмі.
7. Роль релігії у соціальних змінах згідно з поглядами М. Вебера.
8. Підходи до вивчення релігії згідно з поглядами М. Вебера та Е. Дюркгейма.
9. Функціональний аналіз релігії.
10. Дослідження релігії З. Фрейдом.
11. Чому соціологія релігії, як і психологія релігії, не займається вивченням та дослідженням проблеми надприродного, потойбічного, трансцендентного?
12. Охарактеризувати критерій, якій обрано М. Вебером для розробки соціологічної класифікації речей.
13. Соціологія релігії як теорія середнього рівня.
14. Передумови виникнення соціології релігії.
15. Соціальний статус релігії у вченні класиків соціології.
16. Функціоналістський та феноменологічний підходи до аналізу релігії.
17. Проблемне поле сучасної соціології релігії.
18. Поняття та основні визначення релігії.
19. Дихотомія підходів до проблеми виникнення релігії.
20. Корені та детермінанти походження і відтворення релігії.
21. Класифікація релігій.

22. Релігія як суспільне явище.
23. Соціальна роль і сутність релігії.
24. Суспільно-функціональна структура релігійного феномену (свідомість, діяльність, відносини, релігійні організації).
25. Соціальні функції релігії та церкви.
26. Підходи до проблеми сутності і походження ритуалу.
27. Релігія і держава: проблеми взаємовідносин.
28. Релігія і політика.
29. Релігія, наука та освіта і їх взаємодія.
30. Релігійна духовність: природа, сутність, структура.
31. Моральний потенціал релігії.
32. Релігійні відносини та їх проблемний характер.
33. Толерантність як принцип релігійних відносин.
34. Релігійна діяльність як різновид суспільної діяльності.
35. Форми соціального служіння церков.
36. Свобода совісті: поняття, сутнісні характеристики.
37. Правовий характер понять: свобода совісті, свобода віросповідання, свобода церкви.
38. Свобода совісті в контексті державно-церковних відносин.
39. Міжнародне законодавство як гарант забезпечення свободи совісті, релігії та переконань.
40. Правовий статус релігійних організацій.
41. Проблеми віротерпимості та толерантності.
42. Фактори, які сприяють поширенню процесів секуляризації в сучасному світі.
43. Сутність релігійної концепції влади.
44. Сутнісні риси релігійної організації.
45. Критерії аналізу релігійної групи в соціології.
46. Сутнісні риси архаїчних релігій.

47. Символічні форми, що притаманні примітивним релігіям за класифікацією Р. Белла.
48. Порівняйте класифікації релігій Г. Гегеля, М. Вебера, Р. Белла та визначіть суть відмінностей у них.
49. Розкрийте сутність класифікації релігій, розроблену Р. Белла.
50. Особливості становлення соціології релігії у вітчизняному суспільствознавстві.
51. Сутність конфліктологічного підходу у дослідженні релігії як соціального феномену.
52. Особливості соціології релігії як наукової дисципліни.
53. Порівняйте предмет дослідження психології та соціології релігії, визначіть спільне та відмінне в них.
54. Особливість застосування методу експерименту при вивченні релігійних процесів.
55. Проаналізуйте погляди Г. Спенсера на взаємозв'язок релігії та науки.
56. Основні принципи соціально-філософського аналізу релігії, сформовані К. Марксом та Ф. Енгельсом.
57. Охарактеризуйте поняття «релігійна група».
58. Дослідження релігії в працях О. Конта.
59. Структурно-функціональний аналіз в соціології релігії.
60. Секуляризація як фактор змін типу та сутності релігійності.
61. Прояви та наслідки секуляризації в сучасному світі.
62. Традиціоналізм, лібералізм та фундаменталізм в релігійному середовищі.
63. Релігійний конфлікт та його детермінанти.
64. Соціологічні теорії майбутнього та перспектив розвитку релігії.
65. Релігійна ситуація та релігійна мережа України в її соціологічних вимірах.
66. Конфесійна структура і географія релігій в Україні.
67. Функціональна роль релігії в сучасному українському суспільстві.

68. Тенденції змін конфесійного життя та динаміка релігійності в Україні.

69. Внутрішньо-церковні процеси та проблема міжконфесійних відносин і релігійної конфліктності в Україні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти :

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Про альтернативну (невійськову службу) [Електронний ресурс] : Закон України від 12 грудня 1991 р. № 1975-XII. – Режим доступу : <https://ips.ligazakon.net/document/view/T197500>.

4. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 1 липня 2014 р. №1556-VII. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T141556.html.

5. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

6. Про свободу совісті та релігійні організації [Електронний ресурс] : Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.

7. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/435-15>.

Базова навчальна література :

1. Антропологія релігії. Порівняльні студії від Прикарпаття до Кавказу /

уклад. К. Ваннер, Ю. Буйських. – К. : Дух і Літера, 2019. – 440 с.

2. Арон, Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Р. Арон. – К. : Юніверс, 2004. – 688 с.

3. Вебер, М. Наука как признание и профессия / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 400 с.

4. Вебер, М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер. – К. : Наш формат, 2018. – 216 с.

5. Гараджа, В.И. Социология религии : учеб. пособие для студентов и аспирантов гуманитарных спец. / В.И. Гараджа. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 348 с.

6. Дудар, Н. Нові релігійні течії : український контекст : огляд, документи, переклади / Н. Дудар, Л.Филипович. – К. : Наук. дум., 2000. – 132 с.

7. Казанов, Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби / Х. Казанов. – К. : Дух і Літера, 2017. – 264 с.

8. Казанова, Х. Релігія в сучасному світі. Плюралізм, секуляризація, глобалізація / Х. Казанова. – К. : Український католицький університет, 2019. – 348 с.

9. Колодний, А. Релігійна мережа України в її проблемах і перспективах / А. Колодний // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Кн.1. – Львів : Логос, 2008. – С.742-749.

10. Лозко, Г. Боги і народи. Етносоціальний вимір. Курс релігієзнавства / Г. Лозко. – К. : Мандрівець, 2015. – 624 с.

11. Миронович, Д.В. Религиозный капитал и религиозное участие в странах новой восточной Европы / Д.В. Миронович, С.А. Сальникова, Е. Решетняк // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Соціологія. – 2013. – № 1 (4). – С. 16-27.

12. Паращевін, М.А. Інтегративна роль релігії : Іст.-соціолог. нарис / М.А. Паращевін. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2004. – 154 с.

13. Пашук, А. Українська церква і незалежність України : монографія / А. Пашук. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 364 с.

14. Пірен, М.І. Соціологія релігії : підручник / М.І. Пірен. – К. :

«Видавничий дім «Персонал», 2008. – 344 с.

15. Релігієзнавство: навч. посіб. – К. : Дух і Літера, 2018. – 328 с.

16. Самыгин, С.И. Религиоведение : социология и психология религии : учеб. пособие для вуз. / С.И. Самыгин, В.Н. Нечипуренко, И.Н. Полонская. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 672 с.

17. Религия и общество : хрестоматия по социологии религии / сост. В.И. Гараджа, Е.Д. Руткевич. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 776 с.

18. Дворецька, Г.В. Соціологія : навч. посіб. / Г.В. Дворецька. – Вид. 6-е перероб. і доп. – К. : ЦНЛ, 2019. – 808 с.

19. Хоронжий, А.Г. Соціологія релігії : навч. посіб. / А.Г. Хоронжий. – Львів : Магнолія-2006, 2007. – 168 с.

20. Шугаєва, Л. Релігії світу / Л. Шугаєва. – К. : Академія, 2011. – 256 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абсолют (лат. absolutus – безумовний, повний, необмежений, досконалий) – нічим і ніким не зумовлена, самосутня, самодіяльна, вічна і нескінченна, повністю вільна і досконала духовна сутність, яка є джерелом і першоосновою світу. Християнство рисами абсолюту наділяє Бога.

Автокефалія (гр. autos – сам і kephale – голова) – повне самоврядування церкви, її незалежність від інших єдиновірних церков.

Аллах (араб, альїлах – божество, Бог) – ім'я Бога в ісламі.

Архетипи (гр. arhe – початок, походження і topos – відбиток, форма) – вроджені праобрази, першоознаки, що складають зміст колективного несвідомого (К.-Г. Юнг) та можуть відкриватися людині у сні, містичному прозрінні, міфі, релігійній уяві тощо.

Архієпископ (гр. arhi – старший, episkopos – наглядач) – старший єпископ, один із найвищих титулів у християнській церкві, середній між митрополитом і єпископом Архієрей (гр. arhiereus – старший священик) – у православ'ї загальна назва вищих церковних ієрархів (єпископів, архієпископів, митрополитів, патріарха) з числа чернецького (чорного) духовенства.

Атеїзм – форма вияву таких світоглядних орієнтацій людини, які утверджують її в бутті, вільному від необхідності апелювати до надприродного, заперечує будь-які релігійні уявлення, релігію як таку в усіх її формах і виявах.

Біблія (гр. biblia – книги) – священна книга християнства та іудаїзму (Старий Завіт). Має дві частини – Старий Завіт (50 книг) і Новий Завіт (27 книг). Складалася протягом 1 тис. до н. е. та II–III ст. н. е. шляхом відбору, редагування та канонізації текстів.

Бог – першооснова реальності, верховна надприродна сутність, яка обдарована вищим розумом, абсолютною досконалістю і всемогутністю, є творцем світу і причиною всього, що в ньому відбувається. Передбачає неосяжну віру і виступає як об'єкт культу.

Богослужіння – сукупність дій, обрядів, церемоній, пов'язаних із

системою релігійних уявлень, що відтворюють певний аспект віровчення

Братства – релігійні громадські організації конфесійного характеру, які займаються місіонерською, просвітницькою, філантропічною та добродійницькою діяльністю. Можуть створювати видавництва, учбові та лікувальні заклади, групи волонтерств.

Будда (санскр. будх – пробуджуватися; просвітлений, пробуджений) – 1) Сіддхартха Гаутама, який є засновником і основоположником буддистської релігії; 2) антропоморфний символ, який втілює в собі ідеал межі духовного розвитку; 3) людина, що досягла найвищого ступеня духовного розвитку.

Ватикан – держава-місто, що виникла внаслідок підписання 11 лютого 1929 р. угоди між Пієм XI і урядом Італії; центр Римської католицької церкви, офіційна резиденція (з 1870 р.) пап і Римської курії. Має всі державні атрибути, зокрема дипломатичні відносини з 176 країнами світу. Площа – 44 га, чисельність населення 0,9 тис. осіб.

Вільнодумство – ідейно-духовна течія, що визнає право людини на свободу мислення, вільне пізнання сутності світу, критичне ставлення до усталених поглядів і переконань.

Віра – бездоказове вираження істинності релігійного вчення, визнання реального існування надприродних сил (Бога).

Віруючий – особа, яка є суб'єктом релігійної віри і діяльності.

Дезінтегративна функція релігії – здатність релігії за певних умов послаблювати стабільність і стійкість особи, певних соціальних груп чи суспільства загалом і навіть викликати релігійне протистояння.

Декалог – релігійно-моральний кодекс, покладений в основу іудаїзму і християнства; складається з десяти заповідей. Домінуючими серед них є перші чотири: вони визначають вектор людської моральності – праведне боговшанування, що породжує низку інших позитивних моральних рис (смирення, щедрість, шанобливість, безкорисливість, щирість, правдивість тощо).

Демон (гр. diámon – божество, дух) – у давньогрецькій міфології –

надприродна істота, дух, що володіє надлюдською силою, належить до невидимого світу і має вплив на життя і долю людей. У християнстві – злий дух, Диявол.

Деномінація – (лат. depotinatio – перейменування) – проміжна ланка між сектою і церквою, що перебуває на стадії становлення; група Церков з певною назвою, які організовані та працюють разом на основі певних вірувань та діяльності, що вони приймають. Рівень релігійної організації (наприклад, протестантські організації – адвентизм, баптизм, п'ятидесятництво, іеговізм)

Деструкція (лат. destructia – руйнування) – порушення або руйнування структури чого-небудь.

Догмати релігійні (гр. dogmatos – думка, вчення) – основні положення віровчення певної конфесії, що вважаються вічними і незмінними істинами, встановленими Богом, і є обов'язковими для визнання їх усіма віруючими.

Доктрина – вчення, особливе вчення, що стосується біблійних істин.

Другий прихід (пришествя) – термін, яким позначається повернення Ісуса Христа на землю, якому будуть передувати ознаки на небі та на землі. Вважається центральною доктриною християнства, з якою пов'язані вчення про воскресіння, суд, остаточне покарання, вічне життя. Розрізняють два приходи: 1) невидимий (для підхоплення Церкви); 2) видимий для остаточного встановлення Царства вічності на землі.

Духовенство – спільна назва професійних служителів культу в деяких сучасних релігіях.

Єпархія (гр. eparchia – володарювання) – церковноадміністративний округ у християнській церкві на чолі з архієреєм.

Ієрарх (гр. hieros – священний, arche – влада) – представник вищого християнського духовенства (папа, патріарх, митрополит, кардинал, архієпископ, єпископ).

Імам (араб. амма – стояти попереду) – духовний керівник; голова мусульманської громади; керівник колективної молитви у мечеті. Не є ні саном, ні професією.

Іманентне (лат. immanens – властивий чому-небудь) – притаманна якому-небудь предмету, явищу, процесу певна внутрішня властивість (закономірність)

Інтегративна функція релігії – здатність релігії сприяти безконфліктному зв'язку, злагоді, солідарності, згуртованості релігійної спільноти чи суспільства в цілому.

Ірраціональне – те, що перебуває за межами розуму, недоступне раціональному пізнанню і не може бути виражене в логічних поняттях.

Іслам – одна зі світових релігій, що виникла в VII ст. в Аравії. Нині поширена серед значної частини населення Азії, Африки і частково Європи.

Ісус Христос (гр. christos – помазаник, месія) – засновник і центральний образ християнства. За християнською традицією, Ісус Христос є боголюдиною, яка поєднує в собі божественне й людське начала (друга іпостась Трійці – Бог-Син).

Кардинал (лат. cardinalis – головний) – головна духовна особа в католицькій церковній ієрархії після папи римського.

Католицизм (гр. katolikos – загальний, вселенський) – один із основних (поряд із православ'ям і протестантизмом) напрямів у християнстві, що остаточно сформувався після поділу християнської церкви у 1054 р.

Клерикалізм – суспільно-політичний рух, що домагається панування або посилення ролі церкви і духовенства у всіх сферах життя суспільства.

Компенсаційно-терапевтична функція релігії – здатність релігії своїми специфічними засобами й властивостями («свободою у душі», «братством у вірі», «рівністю у гріховності й стражданні», особистісним богоспілкуванням тощо) компенсувати обмеженість, безсилля, залежність людей від об'єктивних умов існування, розриви у соціальному житті та ціннісній орієнтації людей, наповнити новим сенсом їхнє життя.

Комунікативна функція релігії – здатність релігії впливати на процес спілкування віруючих, їх соціалізацію, передавання і засвоєння інформації та формувати між ними духовні зв'язки.

Комунікація (лат. communicatio – зв'язок, повідомлення) – передавання

інформації від однієї людини до іншої; спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні.

Конфесія – (від лат. *confession* – визнання, сповідь) – приналежність до будь-якої Церкви, релігійної організації, яка має своє віровчення, культову практику та організаційну структуру (наприклад: УПЦ, УПЦ КП, УАПЦ, РКЦ).

Конфлікт релігійний (від лат. *conflictus* – зіткнення) – поняття, яке характеризує процес зіткнення (ідеологічного, а часом і фізичного) релігійних груп, віруючих, окремих конфесій, церков. Конфлікт релігійний – один із видів соціальних конфліктів, який постає як форма легалізації суперечностей в сфері міжконфесійній та внутрішньоцерковних відносин. Може виявляти себе як наслідок недосконалості державно-церковних відносин, політизації релігії, невирішених проблем церковної власності (культових приміщень, майна). Його проявами є: нетерпимість, конфесійна упередженість, конфесіофобізм.

Культова діяльність – система певних обрядів, сукупність стереотипних символічних дій віруючих, у якій втілюються їхні релігійні уявлення. Спрямована на встановлення двосторонніх стосунків між людиною і надприродним.

Легітимація (лат. *legitimus* – законний) – визначення або підтвердження законності якогось права чи повноваження.

Легітимізуюча функція релігії – здатність релігії виховувати у віруючих шанобливе ставлення до певних суспільних норм поведінки як до продукту Божого промислу, а не суспільного розвитку.

Літургія (гр. *litos* – загальний, *ergou* – справа) – обідня, найголовніше християнське богослужіння, що проводиться у всіх християнських віросповіданнях. Обов'язковим елементом усіх літургій є таїнство причастя (євхаристія).

Магія (гр. *mageia*, лат. *magia* – чаклунство) – сукупність уявлень і обрядів, в основу яких покладено віру в таємничі сили, з допомогою яких шляхом певних символічних дій можна здійснювати вплив на людей, предметний світ чи хід подій.

Мечеть (араб. масджид – місце поклоніння) – релігійнокультова споруда, храм у мусульман.

Митрополит (гр. metropolitēs, букв. – людина з головного міста) – у церквах із патріаршою системою управління – другий після патріарха чин у церковній ієрархії.

Місії – 1. Конфесійні товариства, завданням яких є розповсюдження інформації про релігійний напрям, його діяльність, що є певною формою місіонерства. 2. Осідок місіонерства, де розташовані їхні культові споруди, гуртожитки для ченців, школи-інтернати, медичні заклади.

Місіонерська діяльність (від лат. missio – віддалене доручення) – різноманітні форми поширення релігійними організаціями свого віровчення. Як форма релігійної діяльності реалізується через проповідництво, лекції, розповсюдження літератури, доброчинництво.

Міф (гр. mythos – розповідь, переказ, оповідка) – духовне відтворення дійсності у формі легенд, розповідей, персонажі й події яких визнаються об’єктивно наявними або такими, що існували в минулому.

Молитва – вербальне (словесне) звернення людини до об’єкта своєї віри (Бога, святих тощо) із проханням усіляких благ, заступництва, відвернення зла; суттєвий елемент культу розвинутих релігій.

Монастир (гр. monasterion – місце, житло усамітнених) – громада ченців, які об’єдналися на основі спільних релігійних поглядів, ідеалів для спільного мешкання відповідно до певних правил і норм, установлених церквою і зафіксованих у певних статутах.

Мулла (араб. маула – пан, володар) – найнижчий сан служителя культу в ісламі.

Муфті (араб. муфті – той, хто визначає) – найвища духовна особа мусульман-сунітів, знавець шаріату.

Мухамед (Мухамад, Магомет, бл. 570–632 pp.) – засновник ісламу, «посланець Аллаха», головний і останній пророк істинної віри.

Неорелігії – синкретичні й універсальні утворення, що поєднують у собі

як елементи багатьох існуючих релігій, так і ідеї теософії, антропософії, сучасні філософські й богословські доктрини, астрологію й окультизм, біоенергетику й екстрасенсорику, містичну уфологію тощо.

Нунцій (лат. nuntius – вісник) – постійний дипломатичний представник (посол) Апостольської Столиці в державі, з якою та підтримує дипломатичні відносини.

Папа римський (гр. papas, лат. рара – батько, наставник, вихователь) – глава католицької церкви і верховний правитель держави-міста Ватикан. Повний титул Папи: Єпископ Риму, намісник Ісуса Христа, намісник князя апостолів, верховний понтифік Вселенської церкви, патріарх Заходу, примас Італії, архієпископ і митрополит Римської провінції, монарх, монарх держави-міста Ватикан, раб рабів Божих. Обирається конклавом (зборами кардиналів) на все життя.

Парафія – у православ'ї, католицизмі первинна територіально-адміністративна одиниця церкви Патріарх (гр. patriarches – праотець, родоначальник) – найвищий духовний сан, глава церкви. В Україні сан патріарха мають предстоятелі Української православної церкви Київського патріархату, Української автокефальної православної церкви та Української греко-католицької церкви.

Православ'я – один із трьох основних напрямів у християнстві, що сформувався на території Візантії й став самостійним офіційно після розколу 1054 р.

Протестантизм – третій, поряд із православ'ям і католицизмом, напрям у християнстві, виникнення якого пов'язано з Реформацією.

Психологія релігії – розділ релігієзнавства, що досліджує психологічні закономірності виникнення, розвитку й функціонування релігійного феномена на індивідуальному, груповому й суспільному рівнях; зміст, структуру, спрямованість релігійних вірувань, уявлень, переживань тощо; їх місце і роль у релігійному комплексі та вплив на нерелігійні сфери життя конкретних індивідів, соціальних груп, суспільства загалом.

Регулятивна функція релігії – здатність релігії через систему норм, цінностей, примусів, установок, канонів, інститутів управляти поведінкою, вчинками віруючих, діяльністю релігійних організацій, формувати та коригувати міжособистісні стосунки.

Релігієзнавство – галузь гуманітарних знань, спрямована на досягнення сутності, закономірностей походження й функціонування релігії на різних етапах розвитку культури (суспільства, соціальної групи, особи).

Релігійна організація – об'єднання послідовників певного віросповідання, цілісність і єдність якого забезпечується змістом віровчення, культом, системою організаційних принципів, правил і ролей.

Релігійна свідомість – система (сукупність) релігійних ідей, понять, принципів, міркувань, аргументів, концепцій, сенсом яких є здебільшого віра у надприродне.

Релігійна толерантність – характер взаємовідносин представників різних конфесій, який базується на принципах взаємоповаги та свідомої відмови від зверхності, ущемлення прав і приниження гідності один одного.

Релігійне вільнодумство – форма критичного релігієзнавства, антирелігійна течія суспільної думки, що еволюціонувала від буденної антирелігійної свідомості, здорового глузду до завершеної, теоретично обґрунтованої форми із залученням різних галузей науки.

Релігійний ритуал – особливі дії релігійного характеру (молитви, таїнства, жертвопринесення) за допомогою яких релігійна людина звертається до божества.

Релігійні відносини – складова соціальних відносин, що формується під впливом інституту релігії в процесі релігійної діяльності людей у відповідності з їх релігійною свідомістю. Релігійність – 1. сукупність певних ознак, притаманних людині та соціальним групам, які проявляються у вірі і поклонінні надприродному; 2. Характеристика свідомості поведінки окремих людей, їх груп і спільнот які вірять у надприродне та поклоняються йому. Характеризується ступінню (як релігія впливає на окрему людину та соціальну

групу), рівнем (співвідношення релігійного та нерелігійного населення у певному регіоні), характером релігійності (вияв специфіки і відмінності тих чи інших релігійних конфесій від соціальних груп).

Релігія – комплекс вірувань і практичних дій за допомогою яких люди спілкуються чи роблять спробу спікуватися з реальністю, що лежить за межами земних відносин, людського досвіду.

Сакралізація – широке залучення в сферу релігійного впливу і санкціонування різноманітних соціальних відносин і форм суспільної та індивідуальної свідомості.

Сакральне (лат. sacer – священний) – наділене Божою благодаттю, релігійно санкціоноване. Такими є таїнства, церква, священнослужителі, речі і дії, що належать до релігійного культу.

Світоглядна функція релігії – здатність релігії формувати у віруючої людини систему поглядів і уявлень, які виражають її ставлення до різних предметів і явищ дійсності, життєву позицію, ціннісні орієнтації, тобто релігійний світогляд загалом.

Свобода – здатність людини діяти (чи не діяти) з власної волі.

Свобода в релігії – міра свободи, яку допускає певна конфесія для своїх прибічників у віросповідній практиці, тлумаченні певних положень кодифікованого віровчення.

Свобода віросповідання – свобода вибору особистістю релігійного світогляду, тобто її здатність до релігійного самовизначення, й самореалізація у вибраній релігійній сфері.

Свобода релігії – незалежне функціонування релігійних течій, рухів та їхніх інституцій, а також правові, суспільнополітичні, економічні можливості та гарантії для вільного релігійного самовизначення й самореалізації особистості.

Свобода совісті – це право мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або несповідувати ніякої, відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні

переконання.

Свобода церкви – ступінь автономності, незалежності внутрішнього устрою, структури управління певного релігійного об'єднання, його правовий статус і можливості виконання ним поставлених завдань.

Секта (лат. *seco* – розділяти або лат. *sehta* – вчення, напрям) – релігійне об'єднання, що відокремилося від панівного в країні релігійного напрямку і конфліктує з ним.

Секуляризація – процес ослаблення впливу релігії як способу мислення і життя і одночасно ослаблення впливу церкви як суспільно-політичної сили.

Секулярний (лат. *seacularis* – мирський, світський) – вивільнений від релігійного, сакрального. Стосується різних сфер суспільних відносин і особистого життя, свідомості, діяльності і поведінки людини.

Собор – 1) кафедральний чи головний храм міста, де здійснюють богослужіння особи вищої духовної ієрархії; 2) зібрання представників певної чи кількох церков для обговорення і вирішення питань віровчення, внутрішнього устрою і дисципліни, моральної поведінки членів церкви.

Соціологія релігії – розділ релігієзнавства, що вивчає суспільні основи релігії, її місце, функції й роль у суспільній системі, вплив релігії на інші елементи цієї системи й специфіку зворотного впливу на релігію певного суспільства.

Теократія (гр. *theos* – Бог і *kratos* – влада) – форма державного правління, за якої політична влада належить главі церкви, духовенству. Приклад: держава Ватикан.

Теологія (гр. *theos* – Бог і *logos* – вчення) – систематизований виклад релігійного вчення про Бога; сукупність вироблених певною релігією доказів істинності власних догм, правил і норм життя духовенства і віруючих, боговстановленості віровчення і церкви. Інша назва – богослов'я.

Феноменологія релігії – розділ релігієзнавства, що досліджує розуміння смислу релігійного вираження конкретної людини на основі її інтуїції, особистих відчуттів і бачення.

Функція релігії (лат. *functio* – виконання, звершення) – коло діяльності, призначення релігії щодо людини і суспільства в цілому.

Храм – сакральна споруда дня відправлення культу (у християн – собор, церква, костюл, кірха; в ісламі – мечеть; в іудаїзмі – синагога).

Християнство – найчисленніша світова релігія, що виникла у I ст. н. е. в східних провінціях Римської імперії.

Церква (гр. *кугіакє* – Господній дім) – релігійна організація зі складними, централізованими та ієрархізованими стосунками між священиками і віруючими, що виробляє, зберігає, передає релігійну інформацію, організовує та координує релігійну діяльність і контролює поведінку віруючих.

ДОДАТОК А

Зразок оформлення титульної сторінки

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУК УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГІРНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ І ПРАВА**

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

**з дисципліни «Соціологія релігії»,
варіант 10**

Виконала студентка групи
СОЦ-16
заочної форми навчання
Петренко В.А.

Керівник:
Грудницький В.М.,
к.ю.н., доцент кафедри
історії і права

Покровськ – 2020

Методичні рекомендації для проведення практичних занять та організації
самостійної роботи з дисципліни «Соціологія релігії» для студентів
спеціальності 054 Соціологія

Укладач: Грудницький Василь Миколайович
Кречетова Віра Альбертівна